

INVESTIGAREA ȘI RESTAURAREA UNUI VEȘMÂNT PREOȚESC

Vasilica IZDRAILĂ¹,
Cornelia KERTESZ²,
Iulia TEODORESCU³,
Daniela LĂZUREANU⁴,
Ileana CHIRTEA⁵

This paper aims to explain the process of the conservation and restoration of a liturgical garment. The Garment was in a very poor condition and ours goals were to give back the state of good and the original identity of the object in order to exhibit it. The object is made from woven silk, cotton and gilded metal treats, materials that have a different behavior and state of degradation. Considering this, the conservation work was preceded by comprehensive preliminary studies like technical, chemical and biological investigations. Those analyses gave us a better understanding of the object and the possibility to develop a suitable treatment for it.

I. Investigații

Investigarea științifică și documentar-artistică a obiectului înainte de restaurare este unul din principiile conservării și restaurării prin care se urmărește o diagnosticare exactă a alterărilor structurale, estetice și funcționale suferite. Informațiile furnizate contribuie la clarificarea unor aspecte extrem de utile cercetării obiectului de patrimoniu. În cazul veșmântului preoțesc s-au efectuat analize chimice, biologice, de tehnică, tehnologie și confecționare, care ne-au ajutat în alegerea unui tratament adecvat, dar și pentru a evidenția informații utile cercetării obiectului. Rezultatele acestor analize sunt descrise mai jos.

Contribuția investigațiilor chimice este o etapă preliminară deosebit de importantă în vederea alegerii unui tratament adecvat determinându-se printr-o serie de metode și tehnici de investigare specifice următoarele: metoda de curățire - tipul solventului organic, materialele compatibile, determinare naturii firului metalic. Probele au fost prelevate cu atenție din diferite zone ale obiectului, astfel încât să nu afecteze integritatea și valoarea artistică a acestuia. Un rol esențial în procesul de identificare al materialelor constitutive l-a avut tehnicile de investigare bazate pe metode microscopice, de interpretarea a microfotografiilor și teste microchimice. Pe baza lor s-a determinat compoziția materialului metalic ce acoperă firul textil - aliaj pe bază de cupru (*Foto 1*); evidențierea naturii materialului gras din petele prezente pe obiect - uleiuri, grăsimi, ceruri; morfologia firului metalic - bandă înfășurată pe miez textil (*Foto 2*) și măsurătorile micrometrice: bandă metalică (0,32 x 0,02mm) și

¹ Restaurator textile Complexul Național Muzeal ASTRA

² Restaurator textile Complexul Național Muzeal ASTRA

³ Restaurator textile Complexul Național Muzeal ASTRA

⁴ Investigator chimic Complexul Național Muzeal ASTRA

⁵ Investigator biologic Complexul Național Muzeal ASTRA

diametrul firului metalic aprox. 0,5 mm, pasul înfășurării 0,4 – 1 mm. De asemenea se observă, local, depuneri de murdărie și produși de coroziune ai cuprului, oxid cupros.

Investigarea biologică a fost necesară pentru identificarea tipului de fibre textile, caracterizarea materialului și identificarea agenților de biodegradare. S-a apreciat că, în afară de uzura funcțională evidentă, a fost și un atac biologic de rozător. Natura fibrelor textile a fost determinată astfel:

- țesătură decorativă este compusă din: *urzeală* din fire din mătase naturală (*Foto 3*) de culoare bleumarin; *bătătura* din fire de bumbac (*Foto 4*) de culoare bleumarin și fire metalice cu banda metalică înfășurată pe miez din fir de bumbac galben;
- panglică decorativă cu urzeala din fire de bumbac și bățatură realizată din două tipuri de fire, unul de bumbac și altul fir metalic auriu cu miez textil de bumbac de culoare galbenă;
- căptușeala prezintă atât în urzeală cât și în bățatură din fire cu fibră de bumbac de culoare verde-kaki;
- fire de coasere de culoare bej și bleumarin din bumbac mercerizat

Studiul tehnic al firelor și țesăturilor a scos în evidență modalitatea de obținere a firelor: filare mecanică, fire răsucite din două sau mai multe fire simple, sensul de torsiune; tehnologia de realizare a țesăturilor este: război mecanic, decor jacard, structura țesăturilor, desimi de țesere, liziere care indică poziția urzelii și bățaturii, etc.

Mai jos prezentăm rezultatele analizei pentru țesătura jacard.

Raportarea la marginile țesăturii, indică poziția urzelii – mătasea – și respectiv a bățaturii, formată din fire de bumbac și fire metalice. Țesătura este compusă din două sisteme de fire fundamentale, cele care formează țesătura de bază și firele de bățatură suplimentare, cele metalice pentru figuri (*Foto 5, 6, 7, 8*). Firele metalice leagă pe față și flotează liber pe reversul țesăturii, formând o structură lănciată. Firele de bumbac nu sunt vizibile pe fața țesăturii, fiind acoperite de mătase, care formează o dominantă de urzeală.

Firele de mătase naturală sunt vopsite în albastru, fiind fire mulinate (fire filamentare asamblate în operațiunea de tragere a mătăsii). Firele de bumbac de culoare albastru-indigo sunt fire răsucite în „Z”, din trei fire toarse foarte fine tot în „Z” – Z3Z. Asamblarea și răsucirea conferă firului de bumbac grosime, rezistență și uniformitate. Firele metalice sunt de fapt benzi metalice răsucite pe un miez textil din fir de bumbac galben. Miezul este un fir răsucit în S din cinci fire toarse tot în S – S5S.

II. Restaurare

Veșmântul preoteșc aparținând Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea a fost restaurat în cadrul laboratorului de restaurare textile al Complexului Național Muzeal ASTRA, obiectul urmând a fi prezentat în expoziția permanentă a muzeului vâlcean.

Obiectul este o piesă compozită din fibre textile de bumbac, mătase, fire metalice și panglici metalice. Haina este compusă din foi țesute mecanic, jacard albastru cu fir metalic, tăiate după tipar și asamblate în forma finală prin coasere manuală. Gulerul și poalele sunt decorate cu panglici metalice. Pe interior există o căptușeală din bumbac (*Foto 9, 10*). Motivele decorative realizate din țesătura de bază cu fire metalice, sunt însemne și simboluri religioase alternante (cruce, carte porumbel, spic de grâu, strugure etc.).

Starea de conservare înainte de restaurare era una precară, cu degradări datorate în principal uzurii funcționale, care pot fi descrise astfel:

- Depuneri masive de praf și murdărie;
- Pete grase de origine necunoscută;
- Pete de ceară;
- Rărituri, deșirări, sfâșieri, pierderea țesăturii de bază, pe zone extinse; (*Foto 11*)
- Rupturi cu pierderi importante de material la căptușeală – o mânecă lipsește în proporție de 80%; (*Foto 12*)
- Șifonarea materialului, gonflarea țesăturii datorită uzurii funcționale;
- Plieri și deformări neregulate datorate strângerii cu un cordon în jurul taliei;
- Tocire, scâmoșare, dezorganizarea structurii țesăturii;
- Ruptură decupată de dimensiuni mari, pe o mânecă și alte rupturi mai mici pe față;
- Transformarea cromatică a fibrelor de mătase vopsite;
- Oxidarea firelor metalice (produși de coroziune vizibili pe banda metalică decorativă și pe firele metalice din țesătură);
- Îmbătrânirea și fragilizarea, deshidratarea materialelor textile.

Lucrările de restaurare efectuate au avut ca scop salvarea obiectului și redarea lui în circuitul expozițional. Demersul urmat a fost curățire, consolidare pe suport și completare. Accesul diferențiat la elementele componente a fost asigurat prin dezasamblare acestuia.

În rândurile următoare vom detalia intervențiile de restaurare efectuate pe acest obiect.

Operațiile de restaurare au demarat cu un test de rezistență a culorii la spălare, necesar pentru a putea decide dacă se poate interveni cu o curățare umedă. Testul s-a efectuat prin umezirea locală a piesei și presarea acesteia pe hârtia de filtru. Rezultatul a fost unul negativ adică, culoare nu a migrat pe hârtia de filtru semn că aceasta este bine fixată în fibră și nu ridică probleme la o intervenție umedă.

Pentru că vorbim de o piesă compozită realizată din mai multe elemente, care, fiecare în parte ridică un alt nivel de abordare, am decis ca aceasta să fie demontată. Componentele mari (mâneci, clini, față, panglici, căptușeală) au fost dezasamblate pe cusături (*Foto 13, 14*), iar tehnica de coasere a fost notată pentru a putea fi reconstituită la final.

Petele grase au fost tratate înainte de orice alta intervenție, pentru ca pe parcursul operațiunii de curățire umedă să nu fixăm și mai mult murdăria în fibră. Acestea au fost tamponate repetat cu neofalină și terpinol. Deși nu s-au obținut rezultate notabile, petele rămânând pe țesătură, păstrând aspectul înscorțat totuși am reușit să îndepărtăm surplusul. Depunerile de ceară au fost detașate prin absorbție la cald în hârtia de filtru.

Curățirea umedă s-a impus datorită necesității de a îndepărta depozitele de murdărie aderentă existente pe întreaga suprafață a piesei. Aceasta s-a efectuat în soluție apoasă cu adaos de detergenți cu pH neutru (*Foto 15*). Componentele au fost tratate umed separat, căptușeală, fața din mătase cu fir metalic și panglicile.

Panglicile metalice corodate au fost curățate cu soluție apoasă și EDTA. Astfel s-a obținut o detașare parțială a produșilor de coroziune, lucru evidențiat prin colorarea în verde a apei (produși ai aliajului de cupru).

Uscarea componentelor a fost una urmărită îndeaproape, aceasta oferindu-ne posibilitatea de a recupera într-o mare măsură liniaritate țesăturii. Operația de uscarea

s-a efectuat pe masa de sticlă prin presarea selectivă a elementelor cu plăci ceramice. (Foto 16)

Pasul următor a fost acela de stabilizare a căptușelii obiectului pe un nou suport textil, o țesătură de bumbac subțire. Noul material a fost vopsit conform cu originalul. Suportul a fost croit pe dimensiunile căptușelii și s-a confecționat mâneca pierdută. Consolidarea pe suport s-a efectuat pe toată suprafața (solidarizarea materialelor s-a realizat prin cusături paralele și „punct bizantin” (Foto 17). La final aceasta a fost remontată prin coasere manuală (Foto 18).

Consolidarea jacardului a ridicat problema tensionării corecte și egale atât a materialului pentru consolidare cât și a materialului original în sine. Astfel s-a optat pentru așezarea pe gherghef a materialului de suport – mătase vegetală cu fond albastru. Acesta a fost bine tensionat și prins pe marginile gherghefului cu pioneze. Jacardul degradat a fost așezat deasupra acestuia într-o poziție relaxată încercându-se pe cât posibil realizarea unei liniarități a țesăturii și ordonarea firelor flotante prin cusături de circumstanță (îndepărtate la final) (Foto 19).

Consolidarea propriu zisă a zonelor degradate s-a făcut prin coaserea cu „punct bizantin” cu fire albastre și kaki, după cum a cerut dominantă de culoare locală.

Pe zonele cu rupturi mari, sugerarea prețiozității materialului a fost necesară din cauza golurilor vizibile. Pentru aceasta s-au folosit fire metalice desprinse din structura degradată a țesăturii originale, care au fost fixate pe suportul de consolidat (Foto 20, 21, 22), creându-se o iluzie optică de continuitate.

După ce fiecare element a fost consolidat și fixat pe suport a urmat operația de reasamblare prin coasere manuală a acestora (clini, mâneci, față, căptușeală, benzi metalice) respectând tehnica originală (Foto 23, 24, 25). Pentru o mai bună manipulare a obiectului, elementele componente au fost fixate provizoriu prin înșăilare cu fire vizibile, fire care au fost îndepărtate o dată ce piesa a fost complet remontată (Foto 26, 27).

Pentru ca activitatea noastră nu se oprește aici și grija pentru obiect trebuie continuată și de aici înainte dorim să facem următoarele precizări și recomandări de păstrare și expunere: spațiul în care aceasta va fi expusă/depozitată trebuie să fie prevăzut cu niște valori microclimatice deosebite. Valorile umidității relative UR sa fie de aproximativ 50% cu fluctuații mici. Se vor evita valori mai mari de 60% și mai mici de 20%, valori care accelerează degradarea chimică și biologică (mușgaiuri, deshidratare, coroziune etc.). Temperatura acceptată este de 20 - 25°C vara și 15 - 20°C iarna, se vor evita fluctuațiile mari pe perioade scurte. Iluminare se va face indirect fără a se depăși valoarea de 50 lucși. În ceea ce privește sistemul de depozitare și expunere fizică a obiectului: acesta se va păstra în poziție orizontală cu mânecile întinse pentru a evita eventuale plieri acoperite fie cu husă fie cu hârtie cu pH neutru. Cel puțin de două ori pe an se va face un control de către personalul specializat pentru a putea observa dacă nu cumva au apărut modificări. Haina preotească se va expune fie în poziție orizontală, fie în poziție plană cu mânecile întinse sau pe manechin, cu mențiunea că mânecile trebuiesc sprijinite pe suport (brațe sau tubulatură) pentru a evita forțarea cusăturilor (din cauza greutății) sau a zonelor fragilizate.

Bibliografie:

1. Agnes Timar-Balazsy; Dinah Eastop *Chemical Principles of Textile Conservation* prima ediție UK, ed. Butterworth-Heinemann. 1998 444 pag.
2. Editor Jennifer Harris *5000 years of textiles*, a treia ed, ed. The British Museum Press, 2006, 319 pag.
3. Editor Savile Bradbury Royal Microscopical Society *Microscopy Handbook 32 Microscopy of textile fibers*, prima ediție, Oxford UK. ed. Bios Scientific, 1995, 92 pag.
4. Foekje Boersma with A. Brokerhof, S. van den Berg & J. Tegelaers *Unravelling Textiles A Handbook for the Preservation of Textile Collections*, Londra, Archetype Publications, 2007, 179 pag.
5. <http://www.cci-icc.gc.ca/caringfor-prendresoindes/resources-ressources-eng.aspx?ident=21>
6. <http://www.cci-icc.gc.ca/publications/notes/3-1-eng.aspx>
7. Pauline Johnstone *High fashion in church*, prima ediție, UK, ed Maney, 2002, 157 pag.

Foto 1

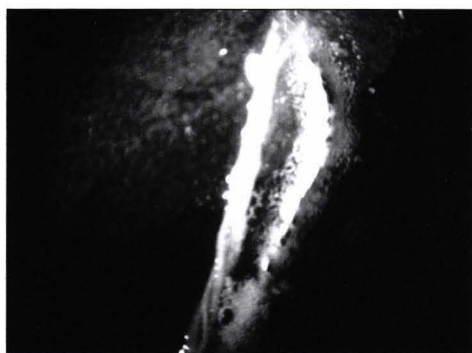

Foto 2

Foto 3 Fibre de mătase naturală

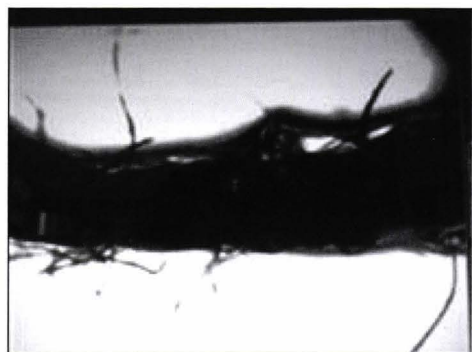

Foto 4 Fibre de bumbac

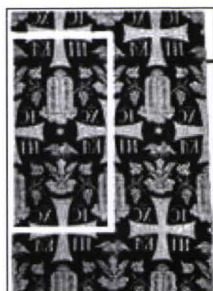

Foto 5 Indicare raport de culoare țesătura jacard la lățimea de țesere

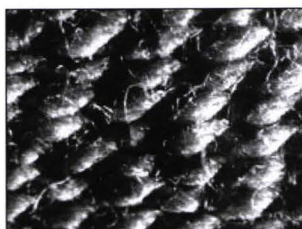

Foto 6 Aspect structura țesăturii pe față, în zona modelului cu fir metalic – imagine la microscop X60

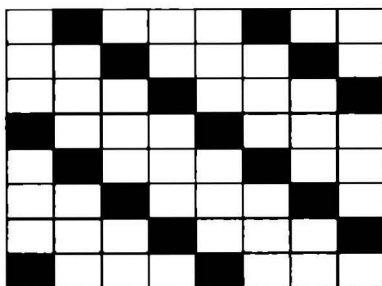

Foto 7 Reprezentare grafică a punctelor de legare

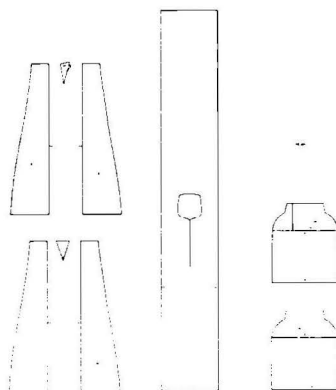
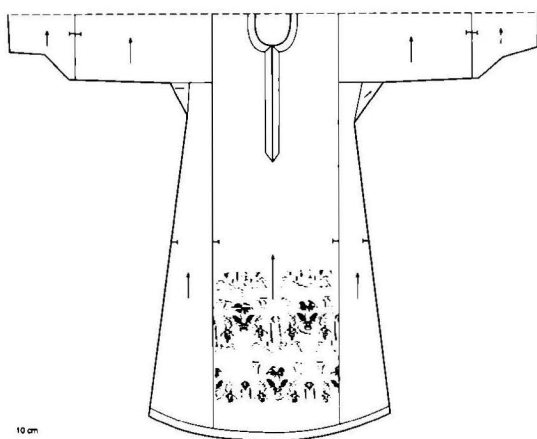

Foto 8 Cartografierea piesei: față și desfășurată pe componente

Foto 9 Înainte de restaurare – verso

Foto 10 Înainte de restaurare – față

Foto 11 Detaliu degradare țesătură

Foto 12 Detaliu ruptură căptușeală

Foto 13 Detaliu căpтуșeală

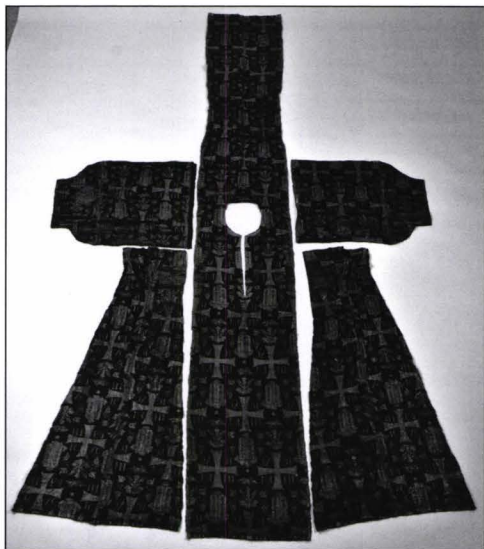

Foto 14 Piesă demontată

Foto 15 Curățire umedă

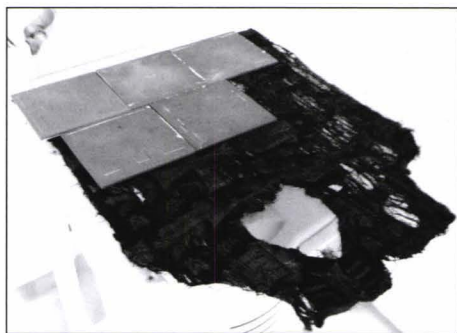

Foto 16 Presare selectivă

Foto 17 Consolidare pe suport

Foto 18 Căptușeală remontată

Foto 19 Consolidare pe gherghef

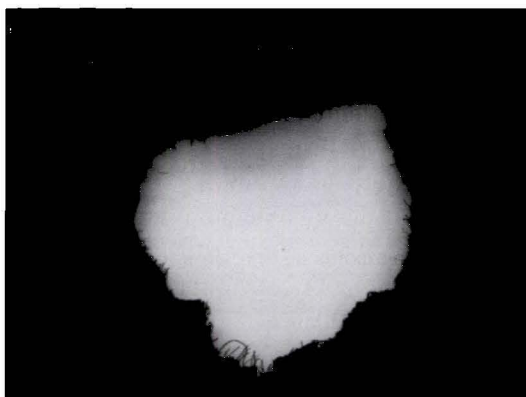

Foto 20 Sugerare

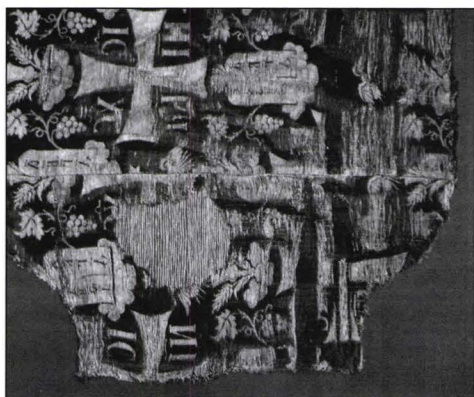
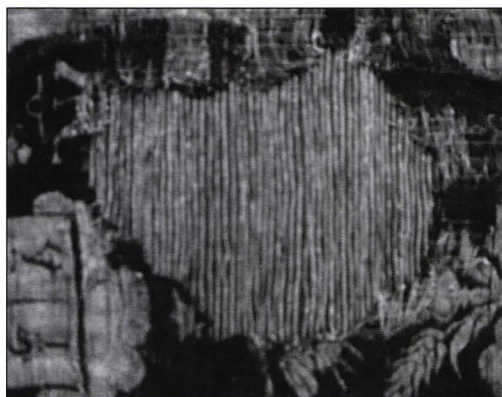

Foto 21, 22 Sugerare

Foto 23, 24, 25 Remontare

Foto 26 Față după restaurare

Foto 27 Verso după restaurare